

Ένας ταχυδρόμος έφερε το δυσάρεστο μήνυμα στην Υψηλή Πύλη, την 1η Μαρτίου του 1821: Ο υπασπιστής του τσάρου Αλέξανδρου Α΄ της Ρωσίας, στρατηγός Αλέξανδρος Υψηλάντης, εδώ και πέντε μέρες, ξεσήκωσε τους Έλληνες της Μολδοβλαχίας σε επανάσταση και βοηθά και τους Βλάχους του Βλαδιμηρέσκου που επαναστάτησαν από τις 17 Ιανουαρίου. Για τον σουλτάνο Μαχμούτ Β΄, το μήνυμα ήταν σαφές: Ο τσάρος παρασπόνδισε τη στιγμή που η Οθωμανική αυτοκρατορία είχε προβλήματα και προσπαθούσε να του πάρει κι άλλα εδάφη. Το ίδιο άλλωστε είχε κάνει και η μεγάλη Αικατερίνη, καμιά τριανταριά χρόνια πριν.

Με τον Αλή πασά επαναστατημένο και τους Σουλιώτες να έχουν γυρίσει στα μέρη τους και να ξαναχτυπούν τους Τούρκους στην Ήπειρο, με τους Μολδαβούς ξεσηκωμένους στο Δούναβη και με προβλήματα στην Περσία, στη Συρία (με τους Δρούσους), στην Αραβία (με τους σείχηδες) και στην Αίγυπτο που έδειχνε χωριστικές τάσεις, ένα του έλειπε του Μαχμούτ: Ν΄ ανοίξει μέτωπο και με τους Ρώσους. Θα περνούσε καιρός, ώσπου να μάθει πως ο τσάρος δεν είχε καμιά σχέση. Ως τότε, η ασπίδα της επανάστασης θα κρατούσε τους Τούρκους μακριά από την Πελοπόννησο. Το σχέδιο της Φιλικής Εταιρείας πετύχαινε στο ακέραιο.

Στις 21 Φεβρουαρίου, οι Έλληνες είχαν την πρώτη τους «ανεπίσημη» σύγκρουση με τους Τούρκους, τους οποίους εξόντωσαν στο Γαλάτσι της Μολδαβίας. Στις 23 του μήνα, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης είχε απευθυνθεί «προς το έθνος της Μολδαβίας» διαβεβαιώνοντάς τους ότι οι Έλληνες θα σταθούν στο πλευρό τους. Ήταν 24 Φεβρουαρίου του 1821, όταν, στο Ιάσιο της Μολδαβίας, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης δημοσιοποίησε την προκήρυξή του με τίτλο «Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος». Ήταν η προκήρυξη της επανάστασης. Αρχίζει με την αναγγελία: «Η ώρα ήλθεν, ω Έλληνες». Και κατέληγε: «Εις τα όπλα, λοιπόν, φίλοι, η Πατρίς μας προσκαλεί». Την ίδια μέρα, έγραφε στον τσάρο, ζητώντας τη βοήθειά του.

Τα νέα έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη την 1^η Μαρτίου, μέρα που ο Υψηλάντης άφηνε το Ιάσιο και με 2000 επαναστάτες βάδιζε δυτικά, παραγγέλλοντας στους Έλληνες ναυτικούς, στο Γαλάτσι, ν΄ αναπλεύσουν τον Δούναβη και να χτυπήσουν τα τουρκικά πλοία. Έφτασε στο Βουκουρέστι.

Αντιδρώντας, ο σουλτάνος Μαχμούτ ετοιμάζε θρησκευτικό πόλεμο φανατίζοντας τους Τούρκους. Προγραμμάτισε γενική σφαγή των χριστιανών. Όμως, ο ανώτατος θρησκευτικός αρχηγός των Οθωμανών, Χατζή Χαλίλ εφέντης, αρνήθηκε να υπογράψει τον φετβά. Την ίδια ώρα, 49 Φαναριώτες που κατείχαν ανώτατες θέσεις, υπέγραφαν κοινή δήλωση ότι «το γένος αγνοεί την επαναστατικήν εταιρείαν». Στις 23 Μαρτίου, διαβάστηκε στις εκκλησίες

αμνηστία του σουλτάνου προς τους επαναστάτες, με την προϋπόθεση ότι θα κατέθεταν τα όπλα, και αφορισμός του Αλέξανδρου Υψηλάντη από το ορθόδοξο πατριαρχείο. Ο αφορισμός υπογράφηκε με τη σκέψη ότι έτσι θα γλίτωναν οι Έλληνες της Πόλης. Όμως, από τις 24 Μαρτίου, οι Τούρκοι άρχισαν να δολοφονούν, όποιον είχε ίδιο όνομα με κάποιον επαναστάτη.

Έτσι κι αλλιώς, η επανάσταση δεν μπορούσε πια ν' ανακοπεί. Την ημέρα, που οι επαναστάτες αφορίζονταν (23 Μαρτίου), η Μεσηνιακή Σύγκλητος ανάγγελλε την επίσημη έναρξη του Αγώνα, με την «προειδοποίησιν προς τας ευρωπαϊκάς αυλές». Ανάλογη προκήρυξη επιδιόταν στους προξένους των ευρωπαϊκών δυνάμεων, στις 26 Μαρτίου, από το Αχαικό Διευθυντήριο.

Ήταν ο 124ος ξεσηκωμός. Στα αμέτρητα χρόνια της σκλαβιάς, είχαν προηγηθεί 123 ξεσηκωμοί κατά των Τούρκων. Οι περισσότεροι, αυθόρμητοι κι απaráσκευοι. Όχι λίγοι, με προτροπή ξένων δυνάμεων που εγκατέλειπαν, στην πορεία, τους ξεσηκωμένους. Πνίγηκαν όλες στο αίμα.

Ήταν στα 1481, μόλις 28 χρόνια μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, όταν ο Κορκόδειλος Κλαδάς και οι Μανιάτες αγωνιστές επαναστάτησαν. Έφτασαν ως την Ήπειρο κι απελευθέρωσαν την περιοχή της Χιμάρας. Αβοήθητος από τη Δύση, που τον είχε ενθαρρύνει, ο Κλαδάς αιχμαλωτίστηκε, εννέα χρόνια αργότερα, και γδάρθηκε ζωντανός.

Ήταν το 1489, όταν ο τελευταίος του βυζαντινού αυτοκρατορικού οίκου Ανδρέας Παλαιολόγος σήκωσε την επαναστατική σημαία στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα. Από το 1492, ο επαναστατικός άνεμος πήρε τη μορφή σταυροφορίας με σύμμαχο τον Κάρολο Η' της Γαλλίας. Πέντε χιλιάδες επαναστάτες απελευθέρωσαν την Ήπειρο και μεγάλο μέρος της Θεσσαλίας. Ο αγώνας είναι τόσο δυνατός (γράφει ο Κωνσταντίνος Σάθας), ώστε οι Τούρκοι «αποσύρονται εκ των παραλίων και ετοιμάζονται να εγκαταλείψωσι την Κωνσταντινούπολιν». Όμως, συνασπισμός χριστιανικών κρατών συμμαχεί κατά του Καρόλου, που αναγκάζεται να γυρίσει στη Γαλλία. Αβοήθητοι, οι Έλληνες σφάζονται ανηλεώς. Το 1496, η επανάσταση έχει σβήσει.

Νέες επαναστατικές κινήσεις, από το 1525 ως το 1533, κατέληξαν στη σφαγή των Ελλήνων:

Στη Ρόδο, του μητροπολίτη Ευθυμίου και των προυχόντων. Στην Πελοπόννησο, των επαναστατών που εγκαταλείφθηκαν στη Μεθώνη από τους ιππότες της Μάλτας. Και, το 1565, πνίγεται στο αίμα ο ξεσηκωμός στην Ήπειρο, με αιτία το παιδομάζωμα.

Η ναυμαχία της Ναυπάκτου, το 1571 με την καταστροφή του τουρκικού στόλου, έδωσε νέες ελπίδες στους ραγιάδες. Η συμμαχία Ενετών, Ισπανών και πάπα ώθησε σε νέα επανάσταση. Οι ξεσηκωμένοι εγκαταλείφθηκαν για μια ακόμη φορά. Ακολούθησαν σφαγές στην Παρνασσίδα, στη Θεσσαλονίκη, στο Αιγαίο. Οι μητροπολίτες Πατρών και Θεσσαλονίκης κήκον ζωντανοί.

Νέος ξεσηκωμός στην Ακαρνανία και την Ήπειρο, το 1585: Οι αρματολοί της Βόνιτσας Θόδωρος Μπούας Γρίβας και της Ηπείρου Πούλιος, Δράκος και Μαλάμος ελευθέρωσαν Βόνιτσα, Ξηρόμερο, Άρτα και βάδισαν για τα Γιάννενα. Νικήθηκαν, όμως, και οι πολλοί σκοτώθηκαν. Ο Μπούας έφυγε στην Ιθάκη, όπου πέθανε υποκύπτοντας στις πληγές του. Εκατόν πενήντα χρόνια αργότερα, οι κλέφτες του Γιάννη Μπουκουβάλα πήραν εκδίκηση πολεμώντας τους προγόνους του Αλή πασά.

Από το 1609 ως το 1624, ο δούκας του Νέβερ της Γαλλίας και Έλληνες συνωμότες οργάνωσαν ένα φιλόδοξο σχέδιο για να διώξουν τους Τούρκους από την Ελλάδα και δημιουργήσαν την χριστιανική στρατιά που θα ενωνόταν με τους επαναστάτες. Το σχέδιο ποτέ δεν μπήκε σ' εφαρμογή. Όμως, στα δεκαπέντε αυτά χρόνια, οι Μανιάτες επαναστάτησαν κάμποσες φορές, ενώ ο μητροπολίτης Τρίκκης Διονύσιος ξεσήκωσε τους χωρικούς και, το 1616, εκστράτευσε στα Γιάννενα και κυρίευσε την πόλη. Νικήθηκε τελικά, αιχμαλωτίστηκε και γδάρθηκε ζωντανός. Το 1659, ξέσπασε νέα επανάσταση των Μανιατών που κράτησε ως το 1667. Τρία χρόνια αργότερα, οι Στεφανόπουλοι και άλλοι Μανιάτες έφυγαν στην Κορσική.

Αλληπάλληλοι ξεσηκωμοί των Ελλήνων, από το 1660, υποκινήθηκαν από τους Ενετούς. Ο Μοροζίνι ναυμαχούσε και πολεμούσε τους Τούρκους, ενισχυμένος από ενθουσιώδεις

Έλληνες επαναστάτες. Πεθαίνει το 1694 στο Ναύπλιο αλλ' ο ξεσηκωμός συνεχιζόταν. Το 1699, το βασίλειο της Πελοποννήσου πέρασε στους Ενετούς. Το κράτησαν ως το 1716, οπότε το ξαναπήραν οι Τούρκοι.

Όμως, από το 1711, μια ακόμη μεγάλη δύναμη ενεπλάκη στην Ελλάδα: Ο τσάρος της Ρωσίας, Μέγας Πέτρος, εξέδωσε προκήρυξη, με την οποία καλούσε τους Έλληνες να επαναστατήσουν. Ονόμασε τον εαυτό του «Ρωσογραικών αυτοκράτορα», δίνοντας τροφή στη φαντασία. Στις εκκλησιές, μνημόνευαν τ' όνομά του, ο Αγαθάγγελος προφήτευε τον λυτρωμό που «θα φέρει το ξανθό γένος» και, στα βουνά, τραγουδούσαν:

Ακόμη τούτ' η άνοιξη, ραγιάδες, ραγιάδες,

τούτο το καλοκαίρι, καημένη Ρούμελη.

Όσο να ρθει ο Μόσκοβος, ραγιάδες, ραγιάδες

να φέρει το σεφέρι, Μοριά και Ρούμελη.

Πενηνταπέντε χρόνια αργότερα, τα κοσμοκρατορικά σχέδια της Μεγάλης Αικατερίνης οδήγησαν στην επανάσταση του 1766 και στα ορλωφικά του 1770. Οι επαναστάτες εγκαταλείφθηκαν και πάλι. Άντεξαν ως το 1779, οπότε η Πελοπόννησος ειρήνευσε.

Την αμέσως επόμενη χρονιά, το 1780, οι Τούρκοι βάλθηκαν να ξεπαστρέψουν τους κλέφτες της Πελοποννήσου. Οι Κολοκοτρωναίοι αντιστάθηκαν δώδεκα μερόνυχτα στη Μάνη και μετά

έκαναν ηρωική έξοδο. Χάθηκαν οι περισσότεροι. Ο δεκάχρονος τότε Θόδωρος Κολοκοτρώνης, η μάνα του και μια του αδερφή οι μόνοι που σώθηκαν.

Ο νέος ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1787 ώθησε την Αικατερίνη να ζητήσει από τους Έλληνες να επαναστατήσουν και πάλι. Τα ορλωφικά, όμως, ήταν πρόσφατα. Λίγοι σηκώθηκαν. Το 1788, επαναστάτησαν οι Σουλιώτες. Την ίδια χρονιά, φάνηκε στις θάλασσες ο μικρός στόλος του Λάμπρου Κατσώνη. Ήταν χιλιάρχος του ρωσικού στρατού. Ο οπλαρχηγός Ανδρίτσος με 500 κλέφτες επάνδρωσε τα καράβια. Ως το 1790, τσάκισαν πολλές φορές τους Τούρκους σε ναυμαχίες. Εκείνη τη χρονιά (1790), σε μια φοβερή σύγκρουση ανάμεσα στην Άνδρο και την Εύβοια καταναυμάχησε τους Τούρκους αλλ' έμεινε με επτά μόνο πλοία. Την επόμενη μέρα, βρέθηκε ανάμεσα σε δυο εχθρικούς στόλους και νικήθηκε.

Ο Λάμπρος Κατσώνης και ο Ανδρίτσος συνέχισαν να πολεμούν. Το 1792, Ρωσία και Τουρκία υπέγραψαν ειρήνη. Ο Κατσώνης αρνήθηκε να καταθέσει τα όπλα και εξέδωσε προκήρυξη, την περίφημη «Φανέρωσιν του χιλιάρχου Λάμπρου Κατσώνη», με την οποία κατάγγελλε την Αικατερίνη και διακήρυσσε πως μόνοι τους οι Έλληνες θ' αποκτούσαν την ελευθερία τους. Κατσώνης και Ανδρίτσος νικήθηκαν στο ακρωτήριο Ταΐναρο και χώρισαν. Ο Κατσώνης αποσύρθηκε. Ο Ανδρίτσος με τους 500 του, πολεμώντας σαράντα μερόνυχτα, κατόρθωσε να φτάσει στην Πρέβεζα.

Η επανάσταση των Σουλιωτών έσβησε στις 12 Δεκεμβρίου του 1803 με τη συνθήκη, που τους επέτρεπε να φύγουν με τον οπλισμό τους. Ο Αλή πασάς, όμως, παρασπόνδησε και τους κυνήγησε. Μια ομάδα Σουλιώτες βρέθηκε, στις 23 Δεκεμβρίου στη Ρινιάσα, ανάμεσα στην Πρέβεζα και την Άρτα. Πάνω τους έπεσαν στίφη Αλβανών και τους κατέσφαξαν. Η Δέσπω Μπότση, με δέκα κόρες, εγγονές κι εγγόνια, πρόλαβε να οχυρωθεί στον πύργο του Δημουλά. Οι Αλβανοί την πολιορκήσαν. Αντιστάθηκε όσο μπορούσε. Στο τέλος, ανατινάχτηκαν όλοι, για να μην πέσουν ζωντανοί στα χέρια του εχθρού.

Ο Κίτσος Μπότσαρης κατάφερε να φτάσει ως τ' Άγραφα, όπου τον πρόλαβαν οι Αλβανοί. Οχυρώθηκε σ' ένα μοναστήρι κι άντεξε ως τον επόμενο Απρίλιο. Ογδόντα κατάφεραν να ξεφύγουν. Τα παιδιά του Κίτσου, ο Γιάννης και η δεκαπεντάχρονη Λένω, συνέχιζαν να πολεμούν. Ο Γιάννης σκοτώθηκε στο μοναστήρι. Η Λένω έφτασε σ' ένα θείο της, που πολεμούσε στον Αχελώο. Με το όπλο στο χέρι, η Λένω έγινε ο φόβος των εχθρών της. Όταν έμεινε μόνη και κυκλώθηκε, η 15χρονη Σουλιώτισσα βούτηξε στο ποτάμι και πνίγηκε.

Νέος επαναστατικός άνεμος διέτρεχε την Ελλάδα, το 1806, από την Πελοπόννησο ως τη Μακεδονία, καθώς οι Ρώσοι και οι Γάλλοι του Ναπολέοντα ανταγωνίζονταν, ποιοι θα προσεταιριστούν τους Έλληνες. Για μια ακόμα φορά, οι ξεσηκωμένοι εγκαταλείφθηκαν στην τύχη τους και οι Τούρκοι ξέσπασαν επάνω τους. Στην Πελοπόννησο, οι Τούρκοι ζητούσαν να τελειώνουν με τους Κολοκοτρωναίους. Οι σύντροφοι του Θόδωρου Κολοκοτρώνη δεν ήθελαν να φύγουν. Πολέμησαν μήνες, ώσπου να αναγκαστούν να περάσουν στα Κύθηρα κι από κει, στη Ζάκυνθο.

Ακολούθησαν η εποποιία του Νικοτσάρα στη Μακεδονία και του Γιάννη Σταθά στο Αιγαίο, που ανάγκασαν την Υψηλή Πύλη να έρθει σε συνδιαλλαγή με τους επαναστάτες.

Στα 1814, ιδρύθηκε η Φιλική Εταιρεία. Επτά χρόνια αργότερα, ξεσπούσε ο 124ος ξεσηκωμός που οδήγησε στην ελευθερία.

(protagon.gr, 24.03.2015)